

Сергій Корнієвський

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України, Дніпро, Україна

Використання методології державного управління у дослідженні процесів регіонального розвитку

В статті зазначається, що дослідження процесів розвитку регіонів передбачає використання загальнонаукової методології, методології міждисциплінарного рівня, методології науки «державне управління» та методології наукового дослідження регіонального розвитку.

Метою статті є проаналізувати основні складові методології державного управління та надати пропозиції з її практичного використання у дослідженні процесів регіонального розвитку.

З врахуванням того, що методологія державного управління характеризується значним проблемним полем існує необхідність розв'язання багатьох проблем: створення та розвиток категорійного апарату державного управління; формулювання принципів державного управління; визначення норм пізнавальної, оцінної та практичної діяльності в державному управлінні; дослідження системи цінностей, їх зміни та ролей в державному управлінні; вивчення парадигмальності державного управління; аналіз теоретичного напрацювання державного управління; обґрунтування методів державного управління, їх специфіки; забезпечення цілісності пізнавальної та практичної методологій, їх відкритості для методологічних інновацій.

Визначено, що структура методології державного управління складається з принципів, категорій, норм, цінностей, парадигм, теорій та методів. Теорії і концепції щодо регіонального розвитку базуються на тому, що досягнення високих соціально-економічних показників значною мірою залежить від якості управління, а не ресурсного потенціалу. Відрізняючись за фундаментальними підходами, теорії і концепції пропонують різні механізми впливу на стан територій з урахуванням розміщення економічних об'єктів, їх взаємодії із зовнішнім середовищем, взаємодії і партнерства на місцевому рівні, людського потенціалу та ін. Автором надана сутність зазначених теорій та концепцій.

На думку автора методологія наукового дослідження регіонального розвитку має об'єднати наступні методи: інституційний, системний, соціологічний, історичний, діалектичний, структурно-функціональний, статистичний, ситуаційний, аналіз і синтез, порівняльний аналіз, індукція і дедукція, картографічний, моделювання, вимірювання, описання, узагальнення, спостереження, аналіз документів та ін. В роботі запропоновано практичне використання зазначених методів в дослідженні процесів регіонального розвитку.

Ключові слова: парадигми регіонального розвитку, теорії і концепції регіонального розвитку, інституційний підхід, системний підхід, порівняльний аналіз.

Sergii Korniiievskiy

Dnepropetrovsk regional institute of public administration National academy of public administration under the President of Ukraine (Dnipro, Ukraine)

The Use of Public Administration Methodology in the Study of Regional Development Processes

The article notes that the study of regional development processes involves the use of general scientific methodology, methodology of interdisciplinary level, methodology of science "public administration" and methodology of scientific research of regional development.

The purpose of the article is to analyze the main components of public administration methodology and provide suggestions for its practical use in the study of regional development processes.

Given the fact that the methodology of public administration is characterized by a significant problem field, there is a need to solve many problems: the creation and development of a categorical apparatus of public administration; formulation of principles of public administration; determination of norms of cognitive, evaluative and practical activity in public administration; research of the system of values, their changes and roles in public administration; study of the paradigm of public administration; analysis of the theoretical development of public administration; substantiation of methods of public administration, their specifics; ensuring the integrity of cognitive and practical methodologies, their openness to methodological innovations.

It is determined that the structure of public administration methodology consists of principles, categories, norms, values, paradigms, theories and methods. Theories and concepts of regional development are based on the fact that the achievement of high socio-economic indicators largely depends on the quality of governance, rather than resource potential. Differing in fundamental approaches, theories and concepts offer different mechanisms of influence on the state of territories, taking into account the location of economic objects, their interaction with the external environment, interaction and partnership at the local level, human potential, etc.

The author provides the essence of these theories and concepts. According to the author, the methodology of research of regional development should combine the following methods: institutional, systemic, sociological, historical, dialectical, structural and functional, statistical, situational, analysis and synthesis, comparative analysis, induction and deduction, cartographic, modeling, measurement, description, generalization, observation, analysis of documents, etc. The paper proposes the practical use of these methods in the study of regional development processes.

Keywords: *paradigms of regional development, theories and concepts of regional development, institutional approach, system approach, comparative analysis.*

Постановка проблеми.

Сьогодні використання наукових методів у дослідженні процесів регіонального розвитку зумовлено фокусуванням на найбільш істотних викликах і проблемах в еколого-соціо-економічній сфері регіонів, активізації інвестиційної діяльності, інтеграції регіонів в національний і світовий економічний простір, забезпечення збалансованості розвитку всіх елементів та підсистем регіонального системного утворення.

В умовах сучасного стану світового господарства, який характеризується безперервним виникненням нових загроз та необхідністю вирішення відповідних проблем, глобалізації та стирання кордонів між різними ринками, найважливішим імперативом успішного розвитку регіонів стає розробка і реалізація ефективної державної політики регіонального розвитку.

Необхідною умовою формування зазначеної політики є її наукове обґрунтування. Це актуалізує необхідність удосконалення використання методології державного управління у дослідженні процесів регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням проблематики методологічного забезпечення науки державного управління у різні періоди займалися такі вітчизняні вчені, як: В. Д. Бакуменко, К. О. Ващенко, В. М. Князєв, В. І. Луговий, В. Я. Малиновський, Н. Р. Нижник, В. А. Ребало, І. В. Розпутенко, В. А. Скуратівський, Ю. П. Сурмін, В. П. Тронь та інші.

Серед останніх публікацій потрібно відзначити роботи Л. Г. Баранової, І. О. Дегтярьової, Н. М. Ільченко, В. М. Козакова, Ю. О. Литвина, О. М. Петроє. Науковці досліджували проблеми логіки і методології наукових досліджень у державно-управлінській науці України та її теоретичної генези, використання інституціонального підходу у методології дослідження проблем державного управління, методи дослідження стану сільських територій і формування регіональної політики їх розвитку, методи дослідження структурної перебудови господарського комплексу регіону, теорії регіонального розвитку та їх еволюцію та ін.

Мета статті – проаналізувати основні складові методології державного управління та надати пропозиції з її практичного використання у дослідженні процесів регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Дослідження процесів розвитку регіонів передбачає використання загальнонаукової методології, методології міждисциплінарного рівня, методології науки «державне управління» та методології наукового дослідження регіонального розвитку (Корнієвський, 2021).

Методологія державного управління характеризується значним проблемним полем, яке включає необхідність розв'язання багатьох проблем. Серед них:

– створення та розвиток категорійного апарату державного управління, що передбачає обґрунтування, систематизацію, класифікацію та опис категорій, аналіз їх

генезису, ролі в науці та практиці;

- формулювання принципів державного управління, аналіз їх наукової, оцінної та практичної транскрипцій;

- визначення норм пізнавальної, оцінної та практичної діяльності в державному управлінні;

- дослідження системи цінностей, їх зміни та ролей в державному управлінні, в пізнавальній, практичній і оцінній діяльності;

- вивчення парадигмальності державного управління, процесів розвитку та змін парадигм;

- аналіз теоретичного напрацювання державного управління, тенденцій його розвитку та методологічних функцій;

- обґрунтування методів державного управління, їх специфіки;

- забезпечення цілісності пізнавальної та практичної методологій, їх відкритості для методологічних інновацій.

Відповідно до наведеного, структура методології державного управління складається з принципів, категорій, норм, цінностей, парадигм, теорій та методів (Бакуменко, 2011).

Розглядаючи зазначену структуру з метою обґрунтування використання методів

державного управління щодо дослідження політики регіонального розвитку потрібно зазначити, що у системі філософських та соціально-економічних наук поняття «парадигма», як правило, являє собою сукупність стійких та загальнозначущих норм, теорій, методів, а також схем наукової діяльності, які утворюють аналітичну єдність щодо тлумачення теорій. Важливість її виокремлення полягає у тому, що методологічний апарат парадигми дає можливість організувати емпіричні дослідження, результат яких матиме відповідну інтерпретацію, об'єктивність якої буде залежати від якості самої парадигми.

Парадигми в державному управлінні – системи поглядів на явища, об'єкти і процеси у державному управлінні, що на певному етапі розвитку держави і суспільства підтвердили свою істинність і тому поділяються переважно більшістю фахівців (Дідок, 2011).

На думку В. Чужикова, серед багатьох існуючих у наш час регіональних парадигм найбільшої уваги заслуговують чотири: «регіон-квазікорпорація», «регіон як квазідержава», «регіон як ринок», «регіон-соціум». Їх сутність наведена в таблиці 1.

Таблиця 1.

Основні парадигми регіонального розвитку

Парадигма	Сутність
Регіон-квазікорпорація	Визначає існування регіону як суб'єкта власності та економічної діяльності. Регіон взаємодіє з вітчизняними та транснаціональними корпораціями, а відтак стає учасником конкурентної боротьби. Разом з тим, він зацікавлений у подальшому залученні інвестицій, розміщенні штаб-квартир ТНК та ТНБ, що веде до поліпшення його економічного стану. Очевидно, що найбільш вдалою сучасною формою економічного зростання в регіоні є кластери. Ці регіональні об'єкти, за тлумаченням М. Портера, найкраще відповідають зазначеній парадигмі.
Регіон як квазідержава	Процеси децентралізації влади та виникнення федеральних утворень нерідко призводять до того, що регіони, які скористалися принципом субсидіарності, накопичують в собі не тільки додаткові функції, а й фінансові ресурси, що забезпечує високий ступінь автономності внутрішньої регіональної політики. Практичне втілення означеної парадигми має й певні ускладнення, головним серед яких є зменшення впливу центрального уряду та наднаціональних структур, що, природно, може призвести до дезінтеграції держави.

Регіон як ринок	Акцент робиться на загальні умови економічної діяльності. Оцінка їх здійснюється не тільки з огляду на зосередження виробництва, а й з позиції збуту продукції, кваліфікації робочої сили, кон'юнктурних умов та рівня сформованого ринкового середовища. Не меншого значення набуватиме інфраструктура, яка буде мати високу конкурентну основу.
Регіон-соціум	Береться до уваги той факт, що будь-яка територія заселена людьми, які мають свою соціальну структуру, певну ментальність, історичні та інші цінності, то регіон швидше за все, слід розуміти досить узагальнено. Разом з тим, ідентифікація регіону за показником валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення, прийнята зараз у більшості постіндустріальних держав, мало про що говорить, адже це лише усереднений показник, за яким стоїть більш чи менш ефективний розподіл, а через це передбачати соціальну деформацію внаслідок регіональних змін буде досить важко

Складено автором на основі джерел (Чужиков, 2008).

Варто також сказати, що у XXI ст. важливого значення набуватиме інтегральна парадигма, в основу якої покладено нове уявлення про регіони як складні об'єднані ієрархічні комплекси різного таксономічного рівня. Збереження історичних кордонів внутрішніх регіонів та стандартизація регіональних рівнів будуть створювати досить велику проблему, адже всі внутрішні регіони в межах глобальних регіональних утворень (ЄС, НАФТА та ін.) мають бути зіставними щодо рівня соціально-економічних контрастів, який у свою чергу, забезпечить високу стійкість економічних і політичних угруповань. За необхідність розробки нової світової регіональної парадигми вже зараз свідчить факт існування новітніх територіально-економічних формувань: прикордонних зон швидкого економічного зростання, євро регіонів, світових регіонів, інтеррегіональних формувань (наприклад, у межах ЄС) тощо (Чужиков, 2008, С. 84 – 93).

Розглядаючи далі складові структури методології державного управління у контексті дослідження регіонального розвитку потрібно зазначити, що найбільше теорій і концепцій щодо регіонального розвитку з'явилося у 70 - 90 рр. минулого століття. Усі вони базуються на тому, що досягнення високих соціально-економічних показників значною мірою залежить від якості управління, а не ресурсного потенціалу. Відрізняючись

за фундаментальними підходами, теорії і концепції пропонують різні механізми впливу на стан територій з урахуванням розміщення економічних об'єктів, їх взаємодії із зовнішнім середовищем, взаємодії і партнерства на місцевому рівні, людського потенціалу та ін. Певною мірою кожна теорія відображає сутність процесів будь-якого регіону на якомусь етапі його розвитку. Протягом останніх років у межах регіоналістики почали розроблятися теорії соціальних мереж і знаннєвої економіки як основи регіонального розвитку. Вектор наукових досліджень у цій сфері зміщується з макrorівня на макrorівень.

Хоча в науці не існує технологій пізнання територіального чинника, згідно з якими можна визначити доцільність застосування на практиці тієї чи іншої теорії або концепції, у зарубіжних країнах для досягнення соціально-економічних цілей урядами визначались домінуючі концепції, відповідно до яких формувалась державна та регіональна політика. Це свідчить про прикладний характер теорій. Їх урахування в діяльності регіональних і місцевих органів влади, місцевого самоврядування дає змогу розробити ефективні стратегії, оскільки сутність та еволюція наукової думки відображає і закономірності розвитку, які необхідно враховувати при прийнятті управлінських рішень.

Слід відзначити, що теорія регіонального розвитку як основа всіх наступних теорій і концепцій щодо розвитку територій почала формуватись у другій половині ХХ ст. До того часу в більшості країн переважав галузевий підхід, який і визначав напрями державної регіональної політики. В основі

цієї теорії лежать класичні, неокласичні та кейнсіанські підходи, які застосовували у світі для пошуку ефективних моделей регіонального розвитку починаючи з 50-х років (Дегтярьова, 2010). Сутність теорій і концепцій регіонального розвитку наведена у таблиці 2.

Таблиця 2.

Теорії і концепції регіонального розвитку

Теорія (концепція)	Сутність
Теорія полюсів зростання і центрів розвитку	Регіональний центр зростання являє собою поєднання галузей, здатних суттєво впливати на економічний розвиток у зоні своєї дії. застосовуючи цю теорію при розробленні регіональних стратегій чи формуванні відповідних механізмів, слід враховувати світові економічні тенденції, «включеність» території у відносини з іншими регіонами та країнами, а також інші фактори впливу, які визначають умови функціонування територій як відкритих систем.
Теорія саморозвитку регіонів (ендогенного розвитку)	Ця теорія була покликана сприяти забезпеченню самодостатності регіонів на засадах наявного соціально-економічного потенціалу територій. У ній вже йдеться про використання локальних конкурентних переваг, культуру менеджменту, індустріальні традиції, які згодом стануть основою концепції конкурентоспроможності територій. Факторами її виникнення було збільшення кількості регіонів, зацікавлених у своєму розвитку, а також посилення конкуренції регіонів, що стає рушійною силою для вдосконалення територіального управління.
Концепція знанневої економіки	Актуальним стало завдання розбудови інтегральної системи стратегічного управління, спрямованої на забезпечення високого рівня глобальної соціально-економічної конкурентоспроможності країни. Для регіональної політики це завдання не змінюється, тому що новою важливою особливістю розвитку стало суттєве підвищення конкуренції не тільки на зовнішньому, а й на внутрішньому ринку. Таким чином, розвиток знанневої економіки – це підвищення глобальної конкурентоспроможності виробництва як країни в цілому, так і окремих її регіонів
Концепція сталого розвитку	Вирішення сьогоденних проблем не повинно створювати загрози для наступних поколінь у задоволенні їхніх інтересів. Причому поняття «сталий розвиток» включає не лише екологічний аспект, а і соціально-економічний та політичний, а відповідні механізми мають системний характер.
Концепція регіональних інноваційних систем	Ця концепція доводить, що найважливіші елементи інноваційного процесу є географічно локалізованими і тому значним є регіональний фактор. Концепція РІС передбачає розвинену інноваційну інфраструктуру, створення регіонального центру управління інноваційними процесами, налагодження ефективних взаємовідносин між суб'єктами інноваційної діяльності та наявність регіональних інноваційних програм, що розробляються регіональною владою за участю зацікавлених суб'єктів з метою активізації інноваційних процесів. Для практичного застосування концепції РІС необхідні значні державні інвестиції, зокрема для створення інноваційної інфраструктури.

Теорія стимулювання (підвищення) регіональної конкурентоспроможності	Вона враховує підходи та ідеї усіх існуючих регіональних теорій і концепцій, економічних та соціальних теорій і передбачає застосування ексклюзивних, інноваційних механізмів для забезпечення територіального розвитку. Інтерес до цієї концепції має не тільки науковий, а й практичний характер, оскільки всі країни та їх регіони прагнуть стати більш розвиненими та конкурентоспроможними.
Концепція кластерного розвитку	Ця концепція базується на більш широкому, динамічнішому баченні процесу конкуренції між фірмами і регіонами на основі зростання продуктивності. У той час, коли промислова політика має тенденцію до порушення конкуренції на користь окремого регіону, теорія кластерів фокусує свою увагу на усуненні обмежень щодо виробництва і зростання продуктивності
Концепція конкурентних переваг	Ця концепція базується на дослідженнях А. Сміта та Д. Рикардо, їх теорії абсолютних і порівняльних переваг, проте акцент зміщується з господарюючих суб'єктів на території як суб'єкти конкурентних відносин.
Теорія соціального капіталу території	Виявлення важливості соціального фактора, зокрема соціального капіталу, без якого регіональні інноваційні мережі не можуть бути ефективними. Зарубіжними дослідниками доводиться, що довіра, створена на соціальному капіталі, може стати фактором ділової стабілізації та основою для інноваційного розвитку територій.

Складено автором на основі джерел (Дегтярьова, 2010).

Розглядаючи власне методологію наукового дослідження регіонального розвитку потрібно зазначити, що саме специфічні риси об'єкта дослідження визначають сукупність методів та конкретну техніку їх застосування. Дослідження регіонального розвитку вимагає селекції та адаптації загальних методів пізнання. Відповідно на теоретичному рівні застосовують методи, що мають узагальнено-логічний характер, серед них: аналіз, синтез та абстрагування. Водночас аналіз і синтез є базою системного підходу. Емпіричний рівень визначає параметри та дає загальну характеристику реального стану розвитку регіонів, що є основою виведення їх закономірностей. На цьому рівні дослідження ґрунтується на описі та спостереженні і спрямоване на встановлення максимально об'єктивного знання про параметри досліджуваної реальності.

В роботі автора (Корнієвський, 2021) згруповані певні наукові методи з метою формування методології наукового дослідження регіонального розвитку. На думку автора зазначена методологія має

об'єднати наступні методи: інституційний, системний, соціологічний, історичний, діалектичний, структурно-функціональний, статистичний, ситуаційний, аналіз і синтез, порівняльний аналіз, індукція і дедукція, картографічний, моделювання, вимірювання, описання, узагальнення, спостереження, аналіз документів та ін.

Обґрунтовуючи використання використання інституційного методу в дослідженні процесів регіонального розвитку зазначимо, що, принциповим для інституціональних досліджень є розуміння того, що процес задоволення суспільних потреб має еволюційну структуру, яка характеризує етапи утворення соціального інституту: виникнення потреби, задоволення якої вимагає сумісних організованих дій; регулювання спільних цілей; поява соціальних норм і правил під час стихійної соціальної взаємодії, яка здійснюється методом проб і помилок; поява процедур, пов'язаних з нормами і правилами; інституціоналізація норм і правил, процедур, тобто їх прийняття, практичне застосування; встановлення системи санкцій для підтримки

норм і правил, диференційованість їх застосування в окремих випадках; створення системи статусів і ролей, які охоплюють усіх без винятку членів інституту.

Інституціональні фактори пов'язані з управлінням, регулюванням окремих сфер, складових, сторін, елементів соціально-економічних відносин в регіонах. До інституціональних факторів належать правові, організаційні, фінансово-економічні, інвестиційні, науково-технічні, соціальні та інші фактори і заходи удосконалення і трансформування інститутів (норм, правил, звичаїв), управління цими сферами й установами управління, що забезпечують регіональний розвиток (Петроє, 2012).

Інституціональний підхід виходить з того, що феномен управління є об'єктивною структурою з установленими нормами, які не можуть бути суб'єктивно змінені і сприймаються як задана умова стабільності, зниження невизначеності вибору. Нормі надається форма закону, щоб суб'єкт управління отримав можливість використовувати владу. При цьому управлінська діяльність ґрунтується на свідомому, суб'єктивному врахуванні зв'язків та умов взаємодії всіх елементів соціальної системи, але все ж таки розглядається як спосіб подолання обмежень, що задаються інститутами.

Застосування інституціонального підходу в дослідженні розвитку регіонів забезпечує більш високий рівень теоретичного узагальнення феномену управління регіонами та надає можливість пояснити деякі речі краще, ніж інші методи.

Так, державне управління регіональним розвитком можна розглядати як діяльність органів державної влади регіонального рівня за допомогою інституціоналізованого контролю над формуванням і використанням суспільних ресурсів та благ в регіоні. При такому підході, коли інститути розглядаються не як чинники, а як власне зміст державно-управлінських відносин, виникає завдання їх виявлення, а також вивчення закономірностей функціонування.

Слід також відзначити, що інституціональний підхід може бути продуктивним і задля дослідження сучасних практик функціонування регіональних державних установ і організацій. Отже, можна

припустити, що розвиток системи державного управління регіональним розвитком (як певного інституціонального утворення) відбувається в напрямку вдосконалення адміністративних, нормативно-правових, фінансово-бюджетних та ін. інститутів, що в сукупності визначають характер державно-управлінських перетворень в регіонах.

Так, адміністративні інститути виступають нормативно-правовим підґрунтям організації діяльності органів державного управління регіонального рівня і є однією з форм контролю над економічною активністю, що реалізується за допомогою правил (обов'язкові платежі, проходження певних бюрократичних процедур тощо).

Нормативно-правові інститути представлені в діяльності органів влади регіонального рівня і нормативно-правовими актами, що визначають загальні напрямки регіональної політики та встановлюють правила взаємодії різних інститутів. Серед найбільш значущих нормативно-правових актів, що регулюють регіональний розвиток, слід назвати кодекси: бюджетний, цивільний, податковий тощо. Розробка нормативних актів поточного характеру в рамках зазначених документів здійснюється як законодавчими, так і виконавчими структурами.

Велике значення мають також нормативи соціально-економічного розвитку, нормативи щодо фінансування об'єктів інфраструктури тощо.

Фінансово-бюджетні інститути визначають порядок утворення та використання фінансових ресурсів, призначених для соціального та економічного розвитку регіонів. Основним цільовим орієнтиром удосконалення даної системи інститутів є забезпечення реальної податково-бюджетної самостійності та формування повноцінних бюджетів розвитку, які забезпечують необхідний рівень суспільних інвестицій у підвищення якості регіонального середовища.

Отже, застосування інституціонального підходу під час проведення дослідження державного управління регіональним розвитком дає такі можливості:

- об'єктивно оцінити ідеологію, стратегію і практику українських реформ у сфері розвитку регіонів;

– проаналізувати і визначити коло суб'єктів, які спроможні забезпечити регіональний розвиток;

– поставити питання про відповідність реформ, які запроваджуються, тим цінностям, економіко-правовим та організаційним засадам, які ми розуміємо як інституціональну базу та інфраструктуру реформаційних перетворень в регіонах (Ільченко, 2011).

В роботі (Козаков, 2011) надається визначення практичного застосування певних наукових методів у процесах вивчення проблемних питань державного управління. Конкретизувавши наведені підходи до процесів дослідження регіонального розвитку можна викласти наступне.

Системний підхід містить певну схему пояснення, в основі якої лежить пошук конкретних механізмів забезпечення цілісності регіонального системного утворення і виявлення достатньо повної типології його зв'язків. Реалізація цієї функції, звичайно, пов'язана з деякими труднощами – для ефективного дослідження мало зафіксувати наявність у структурах регіональної системи різноманітних зв'язків, необхідно ще представити це різноманіття в операційному вигляді, тобто зобразити різні зв'язки як логічно однорідні, що допускають безпосереднє порівняння і зіставлення.

Соціологічний метод сприяє можливості більш точного виміру й оцінки процесів формування та взаємного впливу систем суспільних і управлінських цінностей в регіонах. Цей метод уводить цифрові критерії, що претендують на математичну точність, зокрема «суспільного визнання», «значимого впливу», «соціальної поширеності» тощо.

Історичний метод дає змогу визначити основні етапи розвитку як самих регіональних системних утворень, так і наукових досліджень, присвячених їх аналізу. Порівняльно-історичний метод дає можливість зіставити вищеозначені фактори в часі й обставинах з урахуванням специфіки досліджуваних регіонів.

Застосування діалектичного підходу дозволяє у загальному механізмі формування та функціонування суспільних цінностей визначити, обґрунтувати та розкрити сутнісні особливості, які впливають на процес формування цінностей державного

управління регіональним розвитком.

Сутність структурно-функціонального аналізу полягає у виділенні елементів регіонального системного утворення, що підлягають дослідженню, і визначенні їхнього місця і значення (функції) державного управління регіональним розвитком. Отже, важливо визначити не тільки ступінь впливу кожного з цих елементів, але і розкрити їх місце і значення (функцію) в управлінській діяльності, а також показати, у якій залежності ці елементи перебувають між собою. Структурно-функціональний аналіз дає змогу розкрити регуляторний характер механізмів державного управління регіональним розвитком. Він може бути успішно застосований для вирішення цілого ряду управлінських завдань: установлення зв'язку між внутрішньою структурою управління регіональним розвитком і виконуваних функцій як усією регіональною системою в цілому, так і окремими її елементами; розробка структури органів управління в регіонах залежно від виконуваних функцій; визначення чисельності управлінського персоналу залежно від ряду конкретних факторів тощо.

Статистичний метод дає змогу розкрити реальні й точні факти економічного, соціального, політичного стану в регіонах на конкретних історичних етапах, оцінює їх у динаміці, дає можливість зіставити ці факти з окремими феноменами політичного, державно-управлінського й адміністративного впливу системи суспільних цінностей.

У теорії державного управління ситуаційний аналіз – це не простий набір характерних правил, а скоріше спосіб мислення про організаційні проблеми та їх вирішення. І хоча ситуаційний підхід визнає загальні закономірності процесу державного управління регіональним розвитком, специфічні прийоми, що повинні використовувати керівники для ефективного досягнення цілей на кожному рівні управління в регіоні і в кожній організації, можуть значно варіюватися. Успіх ситуаційного підходу багато в чому залежить від правильного вибору ситуаційних змінних, що визначають розвиток процесу управління в регіоні в даних умовах. Більшість сучасних дослідників вважають

основними ситуаційними змінними в самих регіонах: цілі, завдання, структури, технологію і співробітників. Головними ситуаційними змінними зовнішнього середовища називають такі фактори, як політичний процес, стан економіки, науково-технічний прогрес, соціо-культурні зміни, вплив інтересів регіональних груп.

Важливим при дослідженні процесів регіонального розвитку є картографічний метод. Цей метод дає можливість нанести на карту множину об'єктів господарського комплексу регіону, показати їх взаємне розташування і взаємозв'язки. Він використовується на всіх стадіях досліджень – від збирання даних до розробки нових наукових матеріалів. Особливостями використання картографічного методу при дослідженні регіонального розвитку є першочергове визначення ієрархічних рівнів об'єкта картографування (Баранова, 2010).

За широкого підходу аналіз процесів регіонального розвитку не зводиться тільки до власне процедур уявного розкладання об'єкта дослідження на прості складові, а включає в себе і процедури синтезу, що являє собою процес уявного об'єднання різних сторін, частин предмета в єдине формування (Загороднюк, 2014).

Порівняльний аналіз зумовлює порівняння процесів розвитку в двох (або більше) регіонах з метою виявлення їх загальних або специфічних характеристик (Бакуменко, 2004, С. 15).

Методи дедукції та індукції нерозривно пов'язані між собою, структура їх міркувань зумовлена багатовіковою практично-пізнавальною діяльністю людини. Дедуктивний метод відзначено логічною упорядкованістю, і він застосовується, як правило, після накопичення та теоретичного аналізу емпіричного матеріалу дослідження процесів регіонального розвитку з метою систематизації та послідовного виведення усіх наслідків із нього.

Індуктивний метод пов'язаний з рухом думки від одиничного до загального, від даних певного досвіду, фактів до їх узагальнення у висновках і тому ґрунтується у більшій мірі на експериментах, спостереженнях, фактах, а не на припущеннях. На цих емпіричних матеріалах з дослідження регіонального розвитку розробляється теорія для їх

обґрунтування та прогнозування нових фактів. Висновки, що сформовані за результатами застосування індуктивного методу, їх підтверджують з певною вірогідністю, але не забезпечують їх достовірності.

Моделювання регіонального системного утворення означає отримання суті зазначеної системи відповідно до умов реальної дійсності. Моделювання є одним із найважливіших методів пізнання процесів розвитку, які відбуваються в регіоні, шляхом побудови його моделі. Сутність побудови моделі полягає в тому, що реальна система спрощується, схематизується та описується термінами мови, кресленнями, графіками, малюнками, рівняннями, формулами, а також макетами. Модель регіонального системного утворення включає комплекс ідей, положень, співвідношень, які дають змогу визначити оптимальне поєднання різних його елементів (Сурмін, 2011).

Спостереження є цілеспрямованим сприйняттям дійсності. Опис – фіксація відомостей про регіональний розвиток засобами природної або штучної мови. Вимірювання є порівнянням розвитку регіонів з певним еталоном, яким є шкала вимірювання.

Узагальнення – прийом мислення, в результаті якого встановлюються загальні властивості й ознаки регіонального розвитку (Сурмін, 2011).

Аналіз документів – метод емпіричного соціологічного дослідження, який за популярністю поступається тільки методам опитування, а в окремих напрямках соціологічних досліджень саме аналіз документальних джерел є домінуючим.

При проведенні діагностики соціально-економічного розвитку регіону необхідно ознайомитись та проаналізувати нормативно-правову базу, яка регламентує діяльність регіональної влади, форми планування, форми звітності, статистичні збірники, цільові програми, бюджет, звернення громадян, матеріали засобів масової інформації. В результаті проведеного аналізу формуються кількісно-якісні характеристики еталонної моделі управління регіональним розвитком (критерії) та реальні результати (показники) менеджменту (Литвин, 2012).

Висновки.

1. Дослідження процесів розвитку регіонів передбачає використання загальнонаукової методології, методології міждисциплінарного рівня, методології науки «державне управління» та методології наукового дослідження регіонального розвитку.

2. Визначено, що серед багатьох існуючих у наш час регіональних парадигм найбільшої уваги заслуговують чотири: «регіон-квазікорпорація», «регіон як квазідержава», «регіон як ринок», «регіон-соціум». Надана їх сутність.

3. Надана сутність теорій і концепцій регіонального розвитку, серед яких: теорія полюсів зростання і центрів розвитку, теорія саморозвитку регіонів (ендогенного розвитку), концепція знаннєвої економіки, концепція сталого розвитку, концепція регіональних інноваційних систем, теорія стимулювання (підвищення)

регіональної конкурентоспроможності, концепція кластерного розвитку, концепція конкурентних переваг, теорія соціального капіталу території.

4. Методологія наукового дослідження регіонального розвитку має об'єднати наступні методи: інституційний, системний, соціологічний, історичний, діалектичний, структурно-функціональний, статистичний, ситуаційний, аналіз і синтез, порівняльний аналіз, індукція і дедукція, картографічний, моделювання, вимірювання, описання, узагальнення, спостереження, аналіз документів та ін. Запропоновані способи їх практичного використання під час дослідження процесів регіонального розвитку.

Серед перспективних напрямів подальших досліджень виділимо розробку моделі міжрегіональної взаємодії, що базується на принципах взаємного посилення «центрів зростання».

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

Бакуменко В. Д. Методологія державного управління / В. Д. Бакуменко, Ю. П. Сурмін // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – С. 346.

Баранова Л. Г. Методи дослідження структурної перебудови господарського комплексу регіону / Л. Г. Баранова // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. – 2010. – Вип. 12. – С. 8-12.

Дегтярьова І. Теорії регіонального розвитку та їх еволюція як основа сучасного регіонального управління / І. Дегтярьова // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2010. – № 4. – С. 141-148.

Дідок Ю. В. Парадигма / Ю. П. Сурмін // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – С. 439.

Ільченко Н. М. Методологія дослідження проблем державного управління: інституціональний підхід / Н. М. Ільченко // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – № 1. – С. 56-64.

Козаков В. М. Логіка і методологія наукових досліджень у державно-управлінській науці України / В. М. Козаков // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 3. – С. 64-67.

Корнієвський С. В. Методологія державного управління з дослідження політики регіонального розвитку / С. В. Корнієвський // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2021. № 1 (48). – С. 6 – 15.

Литвин Ю. О. Методи дослідження стану сільських територій і формування регіональної політики їх розвитку / Ю. О. Литвин // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 18. – С. 91-94.

Методологія державного управління. Слов.-довід. / Уклад. В. Д. Бакуменко (кер. авт. кол.), Д. О. Безносенко, С. В. Бутівченко, Л. М. Гогіна, Ю. Г. Іванченко, В. М. Князев, І. В. Козюра, С. О. Кравченко, Ю. Г. Кальниць, В. І. Луговий, О. М. Руденко, Ю. П. Сурмін, Л. Г. Штика, За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : НАДУ, 2004. – 196 с.

Методологія наукових досліджень з державного управління : хрестоматія / упоряд. : С. В. Загороднюк, О. Л. Євмешкіна, В. В. Лещенко ; за заг. ред. д-ра політ. наук К. О. Ващенко. – К. : НАДУ, 2014. – 180 с. – (Бібліотека науковця).

Петроє О. Інституціональний підхід як методологічна основа дослідження та аналізу соціальних систем у державному управлінні / О. Петроє // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2012. – Вип. 2. – С. 208-220.

Сурмін Ю. П. Аналіз / Ю. П. Сурмін // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – С. 31.

Сурмін Ю. П. Метод наукового дослідження / Ю. П. Сурмін // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – С. 301.

Чужиков В. І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія : Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.

REFERENCES

- Bakumenko V.D.(2011). Metodologiya derzhavnogo upravlinnya [Methodology of public administration]. Encyclopedia of public administration: in 8 volumes. Vol. 2. [in Ukrainian].
- Baranova L.G. (2010). Metody` doslidzhennya strukturnoyi perebudovy` gospodars`kogo kompleksu regionu [Methods of research of structural restructuring of the economic complex of the region]. Problems of continuous geographical education and cartography. Vol. 12. pp. 8-12. [in Ukrainian].
- Degtyar`ova I.(2010). Teoriyi regional`nogo rozvy`tku ta yix evolyuciya yak osnova suchasnogo regional`nogo upravlinnya [Theories of regional development and their evolution as the basis of modern regional governance]. Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. (Vol. 4). (pp. 141-148) [in Ukrainian].
- Didok Yu V. (2011). Parady`gma [Paradigm]. Encyclopedia of public administration: in 8 volumes. (Vol. 2). (P. 439) [in Ukrainian].
- Il`chenko N.M. (2011). Metodologiya doslidzhennya problem derzhavnogo upravlinnya: insty`tucional`ny`j pidxid [Methodology of research of problems of public administration: institutional approach]. Actual problems of public administration. (Vol.1). (pp. 56-64) [in Ukrainian].
- Kozakov V.M. (2011). Logika i metodologiya naukovy`x doslidzen` u derzhavno-upravlins`kij nauci Ukrayiny` [Logic and methodology of scientific research in public administration science of Ukraine] Investments: practice and experience. Vol. 3. pp. 64-67. [in Ukrainian].
- Korniyevs`ky`j, S.V. (2021). Metodologiya derzhavnogo upravlinnya z doslidzhennya polity`ky` regional`nogo rozvy`tku [Methodology of public administration for the study of regional development policy] Public administration and local government. (Vol. 1 (48)). [in Ukrainian].
- Ly`tvyn, Yu.O. (2012). Metody` doslidzhennya stanu sil`s`ky`x tery`torij i formuvannya regional`noyi polity`ky` yix rozvy`tku [Methods of research of the state of rural territories and formation of regional policy of their development] Investments: practice and experience. (vol. 18). [in Ukrainian].
- Bakumenko, V. D. (2004). Metodologiya derzhavnogo upravlinnya. Slov. -dovid. [Methodology of public administration. Dictionary reference book]. K.: NAPA. [in Ukrainian].
- Zagorodnyuk S.V., Yevmyeshkina O.L.,& Leshhenko V.V. (2014). Metodologiya naukovy`x doslidzen` z derzhavnogo upravlinnya : xrestomatiya [Methodology of scientific research in public administration: a textbook]. K.: NAPA. [in Ukrainian].
- Petroye, O.(2012). Insty`tucional`ny`j pidxid yak metodologichna osnova doslidzhennya ta analizu social`ny`x sy`stem u derzhavnomu upravlinni [Institutional approach as a methodological basis for research and analysis of social systems in public administration]. Collection of scientific works of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. (Vol. 2). (pp. 208-220) [in Ukrainian].
- Surmin, Yu.P.(2011). Analiz [Analysis]. Encyclopedia of public administratin: in 8 volumes. (Vol. 2). [in Ukrainian].
- Surmin, Yu. P. (2011). Metod naukovogo doslidzhennya [Method of scientific research]. Encyclopedia of public administration: in 8 volumes. [in Ukrainian].
- Chuzhy`kov, V.I.(2008). Global`na regionalisty`ka: istoriya ta suchasna metodologiya : Monografiya. [Global regionalism: history and modern methodology: Monograph]. K.: KNEU. [in Ukrainian].

Korniievskyi Sergii

Ph.D., Assoc. Prof., unexp@ukr.net

Стаття надійшла / Article arrived: 10.07.2021

Схвалено до друку / Accepted: 28.08.2021